

Voci feminine în diasporă – poezia de limba română din Voivodina¹

Virginia POPOVIĆ*

Keywords: *female literature in Vojvodina, poetry, diaspora, modernism*

Prin înființarea Uniunii Culturale a Românilor în 1945 și prin apariția ziarului „Libertatea” (1945) și a Cercului literar „Lumina” (1946), din care a luat naștere revista „Lumina” (1947), în Voivodina apar și primele voci feminine care, sub influență sârbă și a marelui poet sârb, de naționalitate română, Vasko Popa, au contribuit la îmbogățirea peisajului literar din această zonă. Unele voci, din dorința de a crea și de a se adresa unui public larg și nu cercului îngust minoritar, patriarhal, au început să scrie literatură în limba sârbă, devenind cele mai înfocate apărătoare ale poezilor tineri și ale noilor orientări literare din spațiul literaturii iugoslave. Celelalte voci feminine, prin numeroase realizări lirice expresive, descoperă în literatura de limba română din Voivodina o obsedantă căutare a originii, a rădăcinii, a arhetipului comun, balcanic. Volumele de poezii și proză, întoarse spre o conștiință artistică modernă, apar la Editura Libertatea, atunci când teritoriul fostei Iugoslavii este cuprins de război, din dorința de a încuraja libertatea cuvântului și de a crea noi valori pe acest teritoriu voivodinean. Vocile feminine au rămas să descopere marile teme ale scrierii lor: dragostea, patriotismul, plaiul natal, natura în genere, labirintul orașului, tristețea, moartea, efemeritatea vieții, sacrificiul ș.a. Scrierile lor sunt pline de armonie și frumusețe, spirit de sacrificiu sau loc de refugiu, maternitate și fecunditate, cuprindere a lumii sau numai a meleagurilor natale. Iubirea și efemeritatea vieții sunt teme centrale așezate în centrul universului literar ca forțe motrice ale vieții. Operele lor sunt niște aventuri ale sublimării în cuvânt a interiorității eului, ale trăirilor vulcanice, vibrante, alteori calme, care transgresează un real metamorfozat, situat între fragilitate și etern. Remarcabile prin sinceritate, finețe și forță de sugestie a expresiei, unele sunt nostalgice, elegiace, altele explozive, preocupate de problemele existențiale, meditative ale vieții, vocile literare voivodinene, de o mare sensibilitate și forță de sugestie, impresionează prin sinceritatea expresiei lor, prin filosofări și confesiuni lirice, ne conduc cu abilitate în labirintul propriului eu creator, unde iubirea și neliniștile metafizice, curgerea timpului și setea de absolut, creația și destinul creatorului sunt reverberări ale

¹ Lucrarea este realizată în cadrul proiectului *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, nr. proiect 178002, finanțat de Ministerul de Învățământ și Știință, Serbia.

* Universitatea din Novi Sad, Facultatea de Filozofie, Departamentul de Românică, Serbia.

căutătorilor cifrului secret al misterioasei ființe umane. Literatura feminină din Voivodina, prin intrarea în noul mileniu, descoperă o întoarcere spre o altă sferă, a lumii moderne, a elitei, a poeziei postmoderne, fugind pe de o parte de influența mare a literaturii sârbe, pe de altă parte de cea a literaturii române. Vocile feminine au reușit să aducă viziuni inedite și să se impună în spațiul liric voivodinean cu propriile lor programe estetice.

Înstrăinați după 1918 de pierderea culturală din care fac parte organic, românii din Voivodina au fost nevoiți să-și asume propriul destin, propria evoluție istorico-culturală și literară. S-a produs dezvoltarea „pe cont propriu” (Agache 2006: 101) a unei literaturi care a tins continuu să se sincronizeze cu fenomenul general românesc, dar și să țină pasul cu ceea ce se petrece în plan literar sârb. Atunci când în literatura sârbă a început războiul dintre realiști și moderniști, a început să se topească gheața stalinismului, iar realismul socialist să piardă influența și locul pe care l-a avut în literatura sârbă. Era timpul când au pătruns unele tendințe noi și moderne în creația artistică, îndeosebi în poezie, când au început să scrie poeți moderni de talia lui Vasko Popa, Miodrag Pavlović, Stevan Raičković, Miroslav Antić și alții. Majoritatea dintre ei încă din primele cărți s-au anunțat de pe poziții antitraditionale, iar din poezia lor a iradiat spiritul timpului nou. Deoarece războiul s-a încheiat cu doar câțiva ani înapoi, s-au creat condiții pentru pătrunderea noilor idei. Tendințele moderne nu au apărut prima dată în operele poezilor care și-au început activitatea literară după război, ele au apărut pe plan mai larg și în forme expresive moderne cu mult înainte, imediat după Primul Război Mondial. Datorită sensibilității moderne și avangardismului lor, unii dintre acești poeți au fost mereu în focarul vieții literare, au distrus permanent cadrele dogmatice și au luptat pentru libertatea multilaterală și angajată a creației artistice. Acest curent a reușit să învingă scleroza din creația literară sârbă și să deschidă spațiu liber pentru talente și sensibilități poetice de talia Floricăi Ștefan. Perioada imediat postbelică se caracterizează printr-o efervescentă spirituală fără precedent, caracterizată prin fondarea primei mișcări literare și culturale, paralel cu întemeierea unor instituții de învățământ și culturale.

Cunoscută poetă de limba sârbă, Florica Ștefan, descoperită de Vasko Popa la un concurs literar pentru elevii de liceu, cu un șir întreg de volume de poezii publicate în această limbă și traducătoare în sârbește a *Țării luminilor* Magdei Isanos, redactor pentru un timp la revista „Polja” din Novi Sad, ziaristă la Postul de Radio Novi Sad, începe să scrie în limba română, ca apoi să treacă la sârbă. La începuturile mișcării literare în limba română poeta a fost elevă de liceu unde publica poezii în paginile *Almanahului* Societății Literare (1845–1946), iar poezia *Premiul 1 Mai liber* îi apare în nr. 2 al „Libertății literare”, urmând un lung ciclu poetic pe coloanele revistei „Lumina”. Până în anul 1962 îi apar poezii scrise în limba română, cu excepția anilor 1959, 1960, când numele ei nu mai era printre colaboratorii revistei. În anul 1965 îi apar pentru prima dată versurile notate ca traduse din sârbește. Volumele tipărite în limba română sunt *Cântecul tinereții* (1949) și *Lacrimi și raze* (1953), ambele tipărite la Vârșeț. Primul volum de poezii conține o suită de teme de actualitate: „tinerețe, incantație, ziua muncii, brigada tinereții, tractoriști, cules, semănat” (Flora 1971: 29). A scris și în tonul poeziei populare atunci când ne-am așteptat la intonații intime (*De vorbă cu războiul meu*).

După versurile de debut, în *Lacrimi și raze* ne aflăm în fața unei bogății de inspirații: (*Visul, Pustiu, Pierdut, Plâns înăbușit*), cu o bogată expresivitate și inclinație spre imagism. Tonul poeziilor ei este adesea sentențios și marchează o maturizare a gândului și a expresiei, iar imaginile sunt ermetizante, cu nuanțe simboliste (*Coralii, Lacul*). În volumele de poezii în limba română, Florica Ștefan a avut „sentimentul de apartenență la spațiul literar iugoslav”, fiindcă în primele poezii nu a imitat „niciun clasic”, dar „nici pe vreun scriitor român contemporan”, fiind „conștientă de comunicarea limitată, restrânsă, în limba română”, dându-și seama că nu poate crea în limba pe care o învață din cărți „ci de pe urma limbii care se aude pe stradă, în tren, la piață, de pe urma limbii în care se exprimă viața cotidiană, ființa ei socială, politică și spirituală”. Din dorința de a avea cititori și de a se adresa contemporanilor, s-a decis „definitiv pentru limba sârbocroată” (Ștefan 1990: 33). Simțind cadrul îngust minoritar neadecvat afirmării personalității sale poetice, a optat să-și înscrie opera în limba sârbă.

A debutat în limba română ca elevă, în *Almanahul Societății literare a elevilor români din Vârșeț* (1946) și în „Libertatea literară” (1946). În timpul studenției începe să publice versuri în limba sârbă spre care se simte puternic acasă. Debutul editorial în limba română se produce în 1949 cu volumul de poezii *Cântecul tinereții*, urmat de *Lacrimi și roze* (1953), iar cel în limba sârbă, în 1956, cu volumul *Tako sam se rodila (Așa m-am născut)* (Zagreb, 1958); *Tetten ért Bánat – Tristețea prinsă în flagrant delict* (1961); *Dozvolite suncu – Permite-i soarelui* (1962); *Treća žena – Femeia a treia* (Novi Sad, 1962). În 1965 îi apare, de data aceasta în traducere din limba sârbă, un nou volum la Editura Libertatea – *Anii mei*. În același an (1965) poeta este publicată în România, în antologia *Din poezia de dragoste a lumii*, alcătuită de Maria Banuș. Peste doi ani Ion Caraion a semnat o cronică la cartea *Anii mei*, în nr. 3 al revistei „Astra”, unde afirmă că Florica Ștefan „scrie o poezie pietroasă, în care asperitatea și turburele sunt reflexe firești, imediate, continui ale unei vieți trăite brutal [...]. Limbajul temelor sale [...] e sumbru, gloduros, congestiv și dificil”. Publică alte trei volume în limba sârbă – *Do onih poslednjih dana (Până în acele ultime zile)*, Novi Sad, 1968; *Mesto za ljubav (Locul pentru dragoste)*, Novi Sad, 1974; *Utočišta (Refugii)*, Novi Sad, 1973, după aceea apare un alt volum în limba română, al treilea la rând *Rădăcina*, 1957 (la Editura Libertatea), care constituie, alături de primele două volume publicate, singurele opere ale autoarei în limba română. În România, Veronica Porumbacu publică în nr. 36 al revistei clujene „Tribuna”, un studiu critic despre opera Floricăi Ștefan. După încă patru volume în limba sârbă – *Satnica (Orarul)*, Novi Sad, 1975; *Jutarnji hleb (Pâinea de dimineață)*, Novi Sad, 1979; *Prelomne godine (Ani decisivi)*, Novi Sad, 1980; *Nanosi (Aluviuni)*, Banja Luka, 1981; *Zrenic (În maturitate)*, Subotica, 1982 – este publicată în România, la Editura Univers, în traducerea și cu un cuvânt înainte de Ion Brad, cu volumul antologic *Pâinea de dimineață* (1982). Urmează alte volume în limba sârbă – *Mara Gmizić, poem*, 1983; *Svetkovina (Sărbătoare)*, Belgrad, 1984; *Zebnja (Înfiorare)*, Belgrad, 1990. La Editura Libertatea îi apare volumul de opere alese, confesiuni *Originea cântecului* (1990) iar la elte edituri sârbești volumele de poezii *Srž (Esența)*, Subotica, 1991; *Dvoglasje (Cu două glasuri)*, 1994, *Neravnodușje (Neabatere)*, *Brežuljci, jezera, putovanja (Dealuri, lacuri, călătorii)*, 1995.

Gojko Janjušević în „Letopis Matice Srpske” în 1973, consideră că „tot ceea ce azi se numește experiență poetică de estradă, se pare că nici aceste poezii nu trebuie citite. Mai ales nu în sine. Ele trebuie citite cu voce tare, iar având în vedere linia nearmonioasă și timbrul răgușit al vocii ei, aceste poezii trebuie suspinat”, iar Veronica Porumbacu consideră că „poezia Floricai Ștefan trebuie înțeleasă drept poezie socială și angajată, ceea ce presupune un gen de conștiință și autocunoștință istorică și socială [...] ca o poezie lirică confesională și subiectivă axată pe proiectarea percepției lumii...”. Generația numită „de mijloc” sau „de identificare” (Deaconescu 1989: 9), produce deschiderea spre poezia actuală, către un limbaj poetic modern, neoavangardist, atingând prin câteva voci inconfundabile pragul de sus al liricii românești actuale. Fiind prizonieri ai unui spațiu minoritar și ai unei limbi de circulație redusă, totuși au reușit să se impună prin versul lor publicului român voivodinean și românesc, aducând în fața cititorului un vers original, dar și problematica sinelui și sustragerea din fața „cotidianului neemblematic” (*Ibidem*: 657).

Felicia Marina Munteanu este vocea lirică feminină care s-a afirmat odată cu generația-promoție '70 a literaturii române din Banatul sârbesc. Opera sa, o „aventură” a sublimării în cuvânt a interiorității eului liric, a trăirilor uneori vulcanice, vibrante, alteori calme, care transgresează un real metamorfozat, situat între fragilitate și etern. S-a remarcat prin sinceritate, finețe și forță de sugestie a expresiei, reușind prin „adevărate alchimii verbale” (Agache 2005: 316) să frapeze, să incite „denotând nerv, siguranță, iscusință în îmblânzirea unui limbaj poetic de mare bogăție, în stăpânirea secretului strunirii acestuia” (*Ibidem*: 316). Autoarea introduce în spațiul literar românesc din Voivodina iubirea ca temă centrală a poeziei, cu un vădit accent pe senzualitate și erotism, un lirism fluent, exploziv, un mod de „a trăi în poezie” vulcanic (Deaconescu 1989: 60–63). Pendulând între o solitudine meditativă și nevoia acută a dialogului sau a interogării semnelor vremii, arta sa poetică se susține pe un eșafodaj teoretic în centrul căruia se află poezia ca mod fundamental de existență: „Eu vreau să cred că pot trăi literatura integrând-o, pur și simplu, în destinul meu ca pe o autentică experiență de viață. Deci nu cartea ca model de viață, ci cartea ca parte componentă a ei” (Munteanu 1989: 132–133). Felicia Marina Munteanu a intrat editorial în literatura română din Voivodina în apriga sa bătălie cu susținătorii îndârjiți ai tradiționalismului, fiind descoperită de Radu Flora care a apreciat, încă de la început, în prefața volumului de debut *Peste nisipuri mișcătoare* (1975), capacitatea ei de „a crea atmosferă”, „transpunerile simbolice pe alocurea”. De-abia după zece ani, Felicia Marina Munteanu a publicat volumul *Zece efigii are chipul tău* (1984) și volumul antologic *Dacă mă întrebi pe mine* (1998).

Poetă a iubirii, având-o ca model pe Ana Blandiana, scrie poezii în care caută în acest spațiu intim nașterea actului poetic însuși („Noaptea când vine brusc, mă transform/ Din cenușă-n incendiu, în pustiu, în infern,.../ Noaptea când vine – se aprind felinare/ În spațiul îngust al versului meu” (*Când vine noaptea*). În următoarea versuri ne putem da seama de sensibilitățile poetice, înfiorările și zbuciumul sinelui revelate în vers („Eram casă pustie cu ferestre spre tine deschise/ Clopot eram și vibram – în dimineața de gheață a privirii tale/.../ Eram nisip liliachiu de pe lună” (*Eram*). Revărsarea de metafore și sintagme originale care o apropie de

paradigma poetică feminină șaizecistă (*Șarpele timpului*) transpun liric voluptăți patetice, imaginea simbolică a femeii-șarpe fiind de mare forță sugestivă. Euforia senzualității, violența ametoare a pasiunii, inundă poezia sa de iubire, versurile înlănțuindu-se într-o impresionantă muzicalitate. Feminitatea și împlinirea prin iubire îmbracă întregul spațiu unde totul este plin de armonie. Părăsind acest univers, unde poeta se simte bine, discursul ei se transformă și încep experimentările unei noi poetici, cele șaptezeciste. Acum apare frica de locuri comune („Cu genunchii/ bătuți în cuie/ sângerezi cerneală albastră/ te-ncurci în locurile comune/ te-mpiedici/ în bălării estetizante”, *Zece efigii cu chipul tău*). Toposurile lumii moderne și elemente de antroponimie încep invazia asupra discursului său: tramvaiul, trenul, Don Quijote, Polul Nord etc. Felicia Munteanu, nostalgică și elegiacă în perioada adolescenței târzii, explozivă la vârsta tinereții când întâlnește iubirea, preocupate de probleme existențiale, meditativă la maturitate, poeta își găsește adăpost într-un alt colț liric – în literatura pentru copii, unde prin versuri pline de savoare și tandrețe, sensibile ficțiuni ale femeii mature care-și amintește cu nostalgie de anii copilăriei, în fața copiilor conturează acest univers fascinant, moment al vieții când autoarea s-a simțit bine, atunci când copiii se simt bine.

Fără a avea un program estetic declarat sau conștiința obligatorie a apartenenței la o grupare literară, poeta Ileana Ursu a oscilat între paradigma literară a anilor '70 și cea a optzeciștilor, marcând o altă etapă în evoluția liricii feminine din Banatul sârbesc. Descoperim în poezia sa un univers liric dezbrăcat de lirismul vieții, un discurs poetic existențial impresionant. A debutat în 1978 în limba sârbă, iar în 1981 în limba română (*Grădina de cuvinte*). A publicat apoi, volum după volum: *Abilitatea vrăjitoarei*, 1985; *Vreme za bašte*, 1985; *Omul-pasăre neagră*, 1996; *Jelabuga*, 1996; *Candelabru candid*, 1998. Discursul poetic este construit pe viziuni inedite, care gravitează în jurul a trei mari teme: sentimentul erosului și erosul exploziv ca formă de descătușare a energiilor; greutatea cuvântului și limbajul poetic; realul cotidian și destinul ființei umane în pragul mileniului trei. În versul său se „simte” un Eros profund senzual, dezlănțuit, neliniștile și căutările continue, tensiunea trăirilor interioare cât și un univers situat între abstract și real. Sintagmele expresive aduc în prim plan o poezie feminin-erotică care o distinge pe autoare de celelalte voci lirice feminine din Voivodina („Eu ard și cad și ard și-adorm/ Păsările pleacă/ poartă în aripi marele meu dor”, *Marele meu dor*). Mai târziu, după mai bine de un deceniu de la debut, timbrul autoarei se schimbă, poemele-cântece devin poeme în proză, reci, hiperlucide, „stările incantatorii cedează locul realului apropiat și imediat” (Agache 2005: 312). Poeziile Ilenei Ursu se bazează pe o serie întregă de motive (casa, pasărea, cuvântul ș.a.), pe metaforele-simbol („zidirea”, „zborul”, „fotografierea”, „lăstărirea”), sau pe cele parabolice („Omul-pasăre neagră”). Casa primește dimensiuni fantastice în volumul *Candelabru candid* (1988), unde eul poetic se simte prins în capcana universurilor paralele:

Cele două persoane vorbesc/ una alteia/ pe limbi diferite/ ciudate/ fără a simți nevoia/ să se înțeleagă/ Și nu m-ar interesa/ de ce vorbesc unul altuia/ pe limbi diferite/ și că nu se înțeleg/ dacă în același timp/ nu mi-ar descoperi casa/ Tot vorbind au scos ferestrele/ au spart ușa, zidurile au rămas ca o gaură căscată/ casa – cadavru/ iar cele două persoane/ și pe mai departe/ își spun cuvinte cu înțelesuri diferite” (*Casa*).

Prin modul său de gândire coplesitor, Ileana Ursu se impune ca o voce feminină distinctă, care continuă o tradiție reprezentată de Florica Ștefan și Felicia Marina Munteanu, dar vine cu propriul ei program estetic.

Efectuându-și studiile universitare la București, formându-se în atmosfera estetică a deceniului șapte – Mărioara Baba a adus la întoarcerea în Iugoslavia „foamea de lirism” caracteristică generației '60 a literaturii române, noua paradigmă literară. Răsfoind volumele ei, ne dăm seama că „poeta grațioasă și discretă în spațiul liric bănățean” (Agache 2006: 319) atrage atenția cititorului, prin titlurile lor, asupra faptului că țină în mână ghiduri visătoare care deschid porțile labirintelor metaforice pline de enigme ale orașului Novi Sad. Mărioara Baba este autoarea unui discurs liric modern, o „visătoare modernă, aflată în fața adevărilor ascunse, ce-și asumă și-n continuare dreptul la melancolie, la o călătorie imaginară...” (Almăjan 2005: 23) spre o lume a propriului eu creator. Poezia ei pare mai degrabă una de factură intimistă. Poeta nu își propune nicio secundă să facă o monografie lirică a orașului Novi Sad și a oamenilor care îl populează. Ea își descrie tribulațiile propriului suflet, și, implicit, modul în care întâmplările și oamenii din jur i-au marcat personalitatea. Jumătate vis, jumătate amintire, lumea este descoperită în mai toate volumele ei. Poeta caută ieșire din labirintul găsit în spatele porților orașului plin de misterii, dacă blocurile orașului i se par niște piramide străpunse de „avionul de ceață”, gândurile ei merg în altă parte... ea „mototolește în cap știrile zilei”, un „suflet pribeag”, o femeie „modernă” confecționată din cabluri. Femeia de ieri nu mai există, există doar cuvintele „conștiente de orgoliul lor” (*Grădina indefinită*).

Poeta „sălciește pe bulevarde,/ pe străzi lăuntrice,/ la capătul liniei șapte” (*Dreptul la melancolie*) al autobuzului, o „dezmiardă soarele” și „luna-i taie câte un braț” și atunci născocesc poezia. O poezie „ca un curcubeu/ pe care nu pășește nimeni,/ doar poetul –/ nebunul scăpat din Paradis”, acea poezie care e asemenea lupilor care deschid „porțile orașului cu urletul lor” și caută „miei zburdalnici / cu flori de crin în cornițe”. Rătăcind prin labirint, poeta descoperă că „limba muzei” e pârjolitoare și îi naște „lumină sub pleoape” (*Dansul muzei*). Rătăcirea poetei se transformă într-o nemiloasă luptă cu timpul. Trecutul (paradisac?) își trăiește ultimele pâlپări în imaginea efervescentă și în amintirile melancolice ale copilului de ieri, în timp ce „muzeul din amintiri e șters/ cu un burete ireal”, viața „se descotorosise de noroi”, în „picioarele goale ale timpului” au rămas doar „doi pantofi de sticlă subțire” (*Lipsă de interes*). De la primul volum (*Ape cristaline*, 1980) până la ultimele (*Ploaia eternă*, 1992; *Dubla ființă a naturii*, 1977; *Porțile orașului*, 2005), suntem surprinși de discursul liric modern, care pendulează „între descriptivism și ezoteric, probând rafinamentul și intelectualismul autoarei” (Agache 2005: 319). Neliniștea metafizică, curgerea timpului și setea de absolut, creația și destinul creatorului sunt reverberări ale căutătorilor cifrului secret al misterioasei ființe umane. În *Jocul infinit*, pășind pe lângă „filistini și camionagii” dorește să străpungă visurile lor să târască „păcatele în lanțuri”. Îngenunchează în fața plopii, o „macină roua singurății”. Casa/ orașul este prea mic pentru „faima unui rob”. Piatra din jurul poetei îi stârnește interesul de a-i descoperi alfabetul, de a-i descoperi enigmele, timpul trece: „mai am puțin să deslușesc culoarea vieții”, visul ei e blocat la etajul optzeci, părul e „nins”, acel „singur tunel” al sfârșitului vieții „va veni” pentru că „timpul e ucis în sufletul zilei” (*Curiozitatea pietrei*). Dar poeta

revine la realitate, mașinile încă trec pe „trotuarul încolțit” (*Înțelepciune*), iar împreună cu ele se plimbă și „timbrul vocii” ei, „în nisipul fierbinte, copiii joacă fotbal” (*Apel*), pentru poetă aceasta „e un fel de alergare, de goană cu neantul” iar timpul și pe mai departe trece. Poeta se-ntreabă „unde să sădească pomul vieții primit în dar de la mama?” pentru că ziua trece „grăbită”, dacă nu ar fi semnat că există, „orașul ar fi părut o enormă balenă” care înghite casele, „parcurile cu statui cu tot”, iar lumea ar fi pocnit „ca niște baloane sub bocancii trecutului”. Dacă în poemul *Fetița din flori*, poeta își amintește de trecut, când alerga bucuroasă prin „frumoasele ei păduri”, când „nașterea zilei” i se părea „un imens pahar din care bea sucul tinereții, vraja iubirii”, dar acum „lampa vieții” o urmărește cu „razele ei subțiri”, ghemuită undeva, ea „se consumă rapid” încât nu mai apucă să numere „trenurile”, „pășărilor tinereții” care i se par acum „împachetate în cutii de o clipă”.

Metafora parabolică, încifrată, pe care poeta Mărioara Baba își construiește „arhitectonica specială a versului său” (Agache 2005: 319), descoperă un univers poetic plin de mistere cosmice, existențiale, unde pendulează continuu între permanența liniștită – apocalipsă, moarte – veșnicie, naștere – moarte („Din veșnicie vin/ Duc dor de apă și pământ”). Poemul –parabolă care dă și titlul penultimului volum al său, transcrie un eu poetic neliniștit prin punerea în oglindă a timpului și a spațiului cosmic:

[...] o umbră, ca o veche/ frescă mă urmărește pas cu pas./ Ar putea fi dublura
vieții mele și poate/ vrea să știe cine nu mai sunt, de ce mă cațăr/ în mistere, pe
spirală/ anilor/ și mă opresc/ o singură dată, la o albă/ floare de crin, ca o stea la o mie
de ani. [...] Eu sunt Maria trecătoarea, / cu un stol de porumbei pe umăr,/ un poem îmi
veghează veșnicia” (*Dubla ființă a naturii*).

În fața ochilor noștri, odată cu răsfoirea volumelor ei de poezii, o întâlnim pe poetă în căutarea sensului vieții, în fuga ei de trecerea timpului, o găsim plimbându-se „cu metrourile existenței tocite” (*Cu fața spre tine*) și întâlnindu-se pe sine la capul scării. Poeta, „un copil legănat din suflet/ pe brațele unui fluviu” imploră să i se dea „lumina amiezii, cuvintele dulci și tandre ale copilăriei, iubirile primăverilor” pentru că ziua atârnă de o frânghie subțire și să termine repede, încât ea sieși i se pare indiferentă, imperfectă, vicioasă, „alungată din cer zadarnic” (*Coordonate*). Zădărnicia trăirii poetei pe pământ, în ciclul *Umbre de vânt* descoperă o transformare, poeta fiind conștientă că „de jumătate de secol” umblă „pe potecile întortocheate”, încât se întreabă dacă există undeva și pentru propriul său cap o „stea în care cuvintele urlă în disperare” (*Transformare*). Poeta, copleșită de amintirile copilăriei care sunt prezente aproape în fiecare poem, le transpune în vers în așa fel încât orașul pare a fi o natură mirifică, în care se găsesc iederi pe la ferestre, „terasa primăverii”, pentru poetă e „un mic imperiu cu capcane pentru șobolani” (*Iedera orașului*), de unde poate să privească lumea de pe străzi, ca pe „o câmpie înaripată”. E plăcut pentru ea „zumzetul viu al străzii” și dacă umple un „sac de broaște” și le strivește-n stradă (*Efectul salvator*). „O poezie de factură erotică compune portretul liric al Mărioarei Baba, menită să răspundă marilor întrebări ale existenței și miracolului iubirii” (Păun 1995: XIV): „Cui să-i mai spui: te iubesc?/ Locuiesc în gura nesfârșitului sărut” (*Salonul cu trandafiri*) sau „Timpul se dezleagă din memoria lumii,/ doar sclipirea din privirea iubitului/ nu se mai schimbă” (*Omul de*

ciocolată). Și la nivelul volumului *Porțile orașului* versurile îi permit poetei să se descopere pe sine. Timpul devine relativ, lumea de azi se intersectează cu cea de ieri, și cu cea dinaintea celei de ieri, amintirile se prelungesc în imaginar, iar imaginile originale, metaforele obișnuite și atrăgătoare, simboluri mitice și biblice descoperă o poezie existențială despre rostul vieții și al femeii, cu toate întrebările care reies din dublura ființei în genere și a poetei aparte, în cadrul naturii date – ca parte a universului (Petrovici 2001: 28–29). Cultivată, inteligentă, sensibilă, Mărioara Baba pare să fi găsit filonul de inspirație menit să o transforme într-o voce poetică autentică, inconfundabilă.

La sfârșitul secolului trecut și începutul noului mileniu se deschid noi oportunități pentru vocile feminine din Voivodina, care încep să intre în atenția criticii literare din România. În spațiul de românită din care provin, vocile unor tinere talente feminine se aud târziu și timid. Cenaclul „Tinerele Condeie” din Vârșeț, condus de profesorul Ion Berlovan, „se redefinește ca veritabilă pepinieră de poete” (Agache 2005: 403). Vocile feminine: Eugenia Ciobanu, Ana Niculina Ursulescu, Mărioara Țera, Ionela Mengher, Mariana Dan ilustrează o etapă a căutărilor propriului registru liric. Primite cu rezerve de generația vârstnicilor, ele au reușit, paradoxal, să forțeze înnoirea discursului lor liric, introducând un „nou anotimp” (*Ibidem*: 403) în lirica românească din Voivodina. Discursul lor de mare originalitate, axat pe reconfigurarea unor mitologii proprii, frontierele minoritare, devin prezențe poetice de prime linii ale literaturii române contemporane voivodinene și nu numai.

Bibliografie

- Agache 2005: Catinca Agache, *Literatura română în țările vecine. 1945–2000*, Iași, Princeps-Edit.
- Almăjan 2005: Slavco Almăjan, Recenzia volumului *Porțile orașului*, Pančevo, Libertatea. *Antologia literaturii și artei din comunitățile românești. Volumul întâi: Banatul iugoslav*, coordonatorii volumului: Cătălin Bordeianu și Ioan Baba, Editura Institutului Național pentru Societatea și Cultura Română, 1998.
- Baba 2005: Mărioara Baba, *Porțile orașului*, Pančevo, Libertatea.
- Cârdu 1976: Petru Cârdu, *Să ai un suflet bilingv*. Analele Societății de Limba Română, Zrenjanin, Societatea de Limba Română din P.S.A.Voivodina.
- Copcea 2002: Florian Copcea, *Scurtă istorie a poeziei românești din Voivodina*, Timișoara, Lumina.
- Deaconescu 1989: Ion Deaconescu, *Poezie și epocă*, Novi Sad, Libertatea.
- Flora 1971: Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, Libertatea.
- Marković 1982: Milivoje Marković, *Mărturisiri*, Subotica, Editura Minerva.
- Munteanu 1989: Felicia Marina Munteanu, *Ambiții și realizări*, Novi Sad, Libertatea.
- Păun 1995: Octav Păun, Simeon Lăzăreanu, *Intrarea în casă*. Antologia poeziei românești din Iugoslavia, București, Editura Fundației Culturale Române.
- Petrovici 2001: Sima Petrovici. *Literatura seleușeană în contextul celei bănățene în Comunitatea Cultural-instructivă Seleuș*. Zece ani de cultură. Lucrările Simpozionului „Credință și cultură, daruri divine”, Seleuș, Comunitatea Cultural – Instructivă, p. 28–29.

Popa 1997: Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*. Panciova, Editura Libertatea.

Roșu 1989: Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, Libertatea.

Tatomirescu 2008: Ion Pachia Tatomirescu, *Mărioara Baba. Între „sălcieri” și limbajul piramidelor. Noi, Nu!*

Female Voices of the Diaspora – Romanian Poetry in Vojvodina

The establishment of the Cultural Union of the Romanians in 1945 and by the appearance of the newspaper “Libertatea” (1945) and the “Lumina Literară” (1946), in which was incurred “Lumina” (1947), first female voices appear in Vojvodina, that under Serbian influence and influence of Vasko Popa, Serbian poets of Romanian nationality, contributed to enriching the literary landscape of this area. Female voices, creating numerous expressive lyrical achievements, discovered in Romanian literature of Vojvodina an obsessive search for the origins, for common Balkanic archetype. Volumes of poetry and prose, turned towards modern artistic ideas, published by “Libertatea”, as the war raged on in former Yugoslavia encouraged freedom of speech and created new values on the territory of Vojvodina. Female voices were to discover the great themes of their writing: love, patriotism, native land, nature in general, labyrinth of the city, sadness, death, impermanence of life, sacrifice, etc. Their writings are full of harmony and beauty, sacrificial spirit- a place of refuge, maternity and fertility, writing about the world or only their hometown. Their works represent words from within themselves, volcanic emotions, vibrant, yet sometimes calm, their poetic reality placed between fragility and eternal. Remarkable by sincerity, refinement, power of suggestion of the expression, some are nostalgic, elegiac, other explosive, concerned with existential issues. They are meditative about life, with a high sensitivity and they impress by the sincerity of expression, by the philosophical and lyrical confessions.

By entering into the new millennium, female literature in Vojvodina turns towards another sphere – to the modern world, the elite and postmodern poetry, running away from the great influence of Serbian literature and from Romanian literature on the other side; female voices have succeeded in bringing an original vision and to impose their own aesthetic programs in the lyrical spaces from Vojvodina.